

"הקהל" וחידוש הברית

למשמעויות השונות שבחג הסוכות מתווסף השנה ממד מיוחד, מאורע המתרחש אחת לשבע שנים. על כך קראנו בתורה בשבת האחרונה, בפרשת 'וילך' (לא י-ג): "מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל... במקום אשר יבחר... הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' א-להיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת". ממצווה זאת נשאר בידינו זכר, זכר למצוות הקהל.

מצווה 'הקהל' קשורה קשר אמיץ בספר דברים ובסיומו. ספר זה, מכלול נאומיו האחרונים של משה בערבות מואב ארבעים שנה אחרי יציאת מצרים, מופנה לדור הבנים העומדים להיכנס לארץ. הספר כולו מהווה מעין חידוש הברית בין הקב"ה לדור ההורים. הברית הראשונה, ברית סיני, נכרתת עכשיו מחדש בערבות מואב. אלא שברית ערבות מואב איננה האחרונה. עם כניסתם לארץ אמורים בני ישראל לחדש שוב את הברית בהר גריזים והר עיבל (דברים כז). החידוש הכרחי על רקע החיים והמוות. כיצד ניתן לשמור על זהות הכלל, כשהפרטים המרכיבים אותו משתנים מדור לדור? כיצד ניתן לשמור על הזיכרון הקולקטיבי של הכלל, זיכרון שיש בו פעמים רבות תאריך תפוגה קרוב מדי? כאן נעוצה המשמעות של מצוות הקהל: "הקהל את האנשים הנשים והטף... ובניהם אשר לא ידעו ושמעו וילמדו ליראה את ה' א-להיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה..." במצוות הקהל, הופך חידוש הברית למשימה מתמדת המוטלת על העם. מצוות הקהל היא מעין חידוש הברית. הבנים יתפסו את מקומם של יוצאי מצרים. במרכז של מצוות הקהל, עומדת קריאת התורה, שמשה כתב לפני מותו: "ויכתב משה את התורה הזאת ויתנהא אל הכהנים בני לוי... ואל כל זקני ישראל". אכן, כפי שנראה, המלך הקורא בתורה במעמד 'הקהל' יורש את מקומו של משה.

אולם, יש משהו נוסף במצוות הקהל. בסיומו של ספר דברים קוראים אנו נבואה עצובה שנאמרה למשה: "הנף שכב עם אבתך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ... ועזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו" (דברים לא טז). החטא והמחדל, הטעות והתעיה, החולשה והשגגה יתרחשו. נחמיץ הזדמנויות, נטעה בהחלטות, נמיר טוב ברע ונאה במגונה. אלא שבכוחנו לתקן, לחדש את הברית. חידוש הברית הוא מעין חזרה בתשובה קולקטיבית. כך היה בימי יאשיהו כאשר הקהל המלך את העם: "ויצל המלך בית ה' וכל איש יהודה... אתו והכהנים והנביאים וכל העם למקטן ועד גדול ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית... ויעמד המלך... ויכרת את הברית לפני ה' ללכת אחר ה'... בכל לב ובכל נפש... ויעמד כל העם בברית" (מלכים ב כג ב-ג). וזאת יעשה העם שוב, ימים ספורים אחרי סוכות, בימי שיבת ציון (נחמיה ח-י): "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות... ויהי שמחה גדולה מאד. ויקרא בספר

תֹּרַת הָאֱלֹהִים יוֹם בְּיוֹם... וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרַת כַּמִּשְׁפָּט". ואחרי החג, ביום כ"ד לתשרי "נֶאֱסָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֹום וּבְשָׁקִים וְאִדְמָה עֲלֵיהֶם" לבקש סליחה על חטאי העם ולחדש את הברית. הפעם באמנה כתובה: "אֲנַחְנוּ כְּרִתִּים אִמָּנָה וְכַתְּבִים וְעַל הַחֲתוּם שָׁרִינוּ לְוִינוּ כְּהִינוּ", וכל העם מלווה את החתימה, "מִחֲזִיקִים עַל אַחֵיהֶם", "וּבָאִים בְּאֶלֶה וּבְשִׁבּוּעָה לָלֶכֶת בְּתֹרַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה בְּיַד מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים".

רעיון חידוש הברית מופנה אכן, לעם כולו. אולם יש מאחוריו רעיון בסיסי יותר הנכון לא רק לגבי הכלל אלא גם לגבי הפרט. זאת היא מצווה מתמידת. מוטל עלינו לחדש את הברית, אך מעבר לכך מצווים אנו בחידוש מתמיד של חיינו, להפוך ירידה להתחלתה של עלייה חדשה. סמל לדרישה זאת מצוי בדמות העיוור שבראשון לסיפורי שבעת הקבצנים של רבי נחמן מברסלב. העיוור הוא זקן שהוא תינוק. רבי נתן, תלמידו הגדול של רבי נחמן מספר בהלכות תפילין שב"ליקוטי הלכות" שמורו הגדול הזהיר אותנו "ואמר שאסור להיות זקן". אולם הזקנה עליה אנו מדברים כאן אינה הזקנה הביולוגית. קיימת הגדרה עמוקה יותר של זקנה. זקן הוא האדם, או העם, שאינו מסוגל להתחיל משהו חדש, לחדש את הברית. זהו סודו של גיבור הסיפור, זקן שהוא תינוק. בעקבותיו מלמד אותנו ר' נתן להתפלל (ליקוטי תפילות, ח"ב, פד) תפילה שהיא נכונה לפרט ולכלל: "ותרחם עלי ברחמיך הרבים, ותשמרני ותצילני תמיד שלא אפול לידי זקנה לעולם, שלא תהיה עבודתך זקנה וישנה אצלי לעולם, רק אזכה לחדש עצמי בכל יום ובכל עת ובכל שעה לחדש כנשר נעורי להתחיל בכל פעם מחדש... ואזכה לקיים דברי רבותינו זיכרונם לברכה שדרשו על פסוק (דברים כז, ט): "הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעָם", שיהיה דומה בעיניי בכל יום ויום כאלו היום נכנסתי עמו בברית... ותעזרני ותחזקני ותאמצני תמיד בכל עת שלא איאש עצמי לעולם שום ייאוש כלל... רק אחזק עצמי בכל עת לחדש הרצון דקדושה יותר, להתחיל בכל פעם מחדש, להשתוקק ולכסוף ולהתגעגע אליך ולעבודתך ברצון חזק חדש...".